

OPO – Organisasjonen
mot politisk overvåking
Postboks 628 Sentrum
0106 Oslo
Bankgiro 0537.51.98403
<http://home.no.net/overvak/>



Medlemsbulletin nr. 2/2003

- Åpent møte i Norsk Forfatterforum
- Svar fra Dørum
- 1977-spørsmålet
- Brev til Dørum fra Åge Fjell
- Geografisk fordeling av innsynssøknadene
- Avisutklipp

Oppfordring til alle med e-adresse: Send den til OPO v/
wenche@skrift.no

Spesiell oppfordring til OPO-medlemmer i Oslo-området: Møt opp på
vårt åpne møte i samarbeid med Norsk Forfatterforum 22. september
i Rådhusgata.....

Bruk hjemmesida vår!

<http://home.no.net/overvak!>

Vær obs på at du kan gå inn på Internett og finne hjemmesida vår på ditt lokale folkebibliotek. Trenger du hjelp, kan du spørre betjeningen.

Vi vil gjerne ha tips om overvåkingsstoff på Internett fra lokalaviser osv. Send lenketips til wenche@skrift.no.

NB! Send e-adressen din til OPO. Dette gjør informasjon fra styret til medlemmene mye enklere og billigere. Har du egen e-adresse, så send den til wenche@skrift.no.

Svar fra justisminister Dørum

Dobbeltpillet rundt innsynsloven

Hvordan vi ble lurt til å tro at alt ble annerledes etter 1977

Hvordan kunne det ha seg at vi fikk det merkelige skillet i Innsynsloven ved året 1977? Det kunne skje fordi stortingsflertallet - hva enten de alle skjønnte det eller ikke - lot til å tro at den nye overvåkingsinstruksen fra 1977 faktisk satte en stopper for de gamle overvåkingsmetodene. Hvis det virkelig hadde vært tilfelle, kunne man på sett og vis forstått argumentet om at dette var et naturlig skille.

Men instruksendringa fikk ingen innvirkning på POTs praksis. Overvåkingssjefen kjempa imot de nye retningslinjene med nebb og klør, og fikk i 1981 i all stillhet Justisdepartementets tillatelse til å holde på som før. Kampen sto særlig om å beskytte utenlandske hemmelige tjenester, og om retten til å registrere og lagre personopplysninger på grunnlag av personers deltakelse i lovlig politisk arbeid. Dette fikk POT fortsette med.

OPO har sett på hele saksforløpet. Vi mener at opinionen ble villedet ved et dobbeltpill der mange på Stortinget åpenbart må ha visst at det innsynet som ble gitt, bare var skuebrød.

Dette er historia om hvordan overvåkingssjefens illojalitet overfor justisminister Inger Louise Valle i 1977 over 20 år seinere ble brukt som brekkstang for å innsnevre innsynsretten for de som er blitt overvåka på grunn av lovlig politisk arbeid i åra fra 1977 til 1996. Vi uttaler oss ikke om hvem av stortingsrepresentantene som i 1999 fullt ut var klar over hva de gjorde. Vi nøyer oss med å beskrive hva som skjedde.

Den midlertidige innsynsloven har et skille ved 25. november 1977. Etter denne datoen er det strengere vilkår for å få innsyn:

"For opplysning som er registrert etter 25. november 1977, gjelder innsynsretten likevel bare når

a) innhenting, registreringen eller bruken av opplysningen manglet hjemmel i gjeldende lov, forskrift eller instruks, eller ..." (Innsynslovens § 1)

Derfor har en masse personer fått intetsigende svar på sine krav om innsyn etter 1977. For loven sier at dersom POT har samla opplysninger om deg **uten** at det er instruksstridig, ja, da skal du bare få samme intetsigende svar som du får hvis POT i dag **ikke** har noen dokumenter om deg.

Den offisielle begrunnelsen for dette skillet er at daværende justisminister Inger Louise Valle endra overvåkingsinstruksen i november 1977. I den nye instruksen stod det at

"Medlemskap i lovlig politisk organisasjon eller lovlig politisk virksomhet kan ikke i seg selv danne grunnlag for innhenting og registrering av opplysninger."

Da Odelstinget vedtok innsynsloven i februar 1999, oppførte flertallet seg som om denne instruksen faktisk var blitt fulgt. Odelstinget brukte instruksendringa som begrunnelse for å innsnevre innsynsretten etter 1977.

Men sannheta er jo at overvåkingssjefen aldri godtok instruksendringa fra Inger Louise Valle. Lundkommisjonen som la fram rapporten sin våren 1996, dokumenterte dette ned til minste detalj.

Fra november 1977 til august 1981 foregikk det en drakamp bak kulissene om den nye overvåkingsinstruksen. Regjeringene Nordli og Harlem Brundtland holdt dette skjult for offentligheten.

I et brev til justisdepartementet 29. august 1980 gjentar overvåkingssjefen klart at han ikke vil respektere den nye instruksen. Han nevner en rekke lovlige organisasjoner, som NKP, AKP(m-l), Norsk Syndikalistforbund m.fl., og slår fast:

"For at overvåkingstjenesten skal ha noen mulighet for å følge med i de nevnte organisasjoners virksomhet, er det ubetinget nødvendig at den har oversikt over hvem som leder virksomheten, har de internasjonale forbindelser, de viktigste tillitsverv m.v. Avgrensningen av denne personkategori kan selvsagt være vanskelig og volde tvil, men er opplysningene om personer nødvendig for å få et bilde av hva organisasjonene driver med og hvilke utenlandskontakter de har, må opplysningene - såvidt skjønnes - kunne nedtegnes uten hinder av instruksens § 4, 3. ledd."

Han kunne ikke sagt tydeligere at han ga blaffen i instruksen fra 1977. Det gikk nesten et år til før Justisdepartementet, i et brev av 3. august 1991 ga overvåkingssjefen rett til å gjøre slik han alltid hadde gjort:

"Departementet viser til at Stortinget gjennom sin behandling av St.meld. nr. 18 (1980-81) har gitt sin tilslutning til at overvåkingspolitiet kan fortsette sin virksomhet etter de retningslinjer som er fastsatt i overvåkingsinstruksen av 1977 og i samsvar med den forståelse av instruksen som har vært lagt til grunn hittil." (Vår utheving.)

Den siste setningen betyr at instruksen skulle forstås slik overvåkingssjefen hadde gjort. Dvs. at POT kunne fortsette med overvåking av lovlig politisk arbeid slik de var vant med. Lundkommisjonen kritiserte Stortingets justiskomite fordi komiteen i mellomtida hadde vedtatt en uklar formulering som gjorde denne snuoperasjonen mulig.

Inger Louise Valles nye instruks fra 1977 ble nøytralisert. Ja, det er verre enn det: Først brukte regjeringene Valles instruks til å narre offentligheten i Norge til å tru at det hadde skjedd en endring. Og dernest ble den brukt på nytt i 1999 da Odelstinget 18. februar 1999 vedtok loven om begrenset innsyn. Da var det massivt flertall i Stortinget for å skille mellom overvåking før og etter 25. november 1977 - selv om Stortinget visste at instruksendringen aldri ble gjennomført i praksis.

Her er den begrunnelsen som Justisdepartementet laga høsten 1998 og som flertallet i Odelstinget (alle utenom SV) godtok:

Det følger av første ledd første punktum at hovedregelen er fullt innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og registre. Første ledd annet punktum avgrenser imidlertid innsynsretten for dokumenter eller opplysninger i dokumenter som er registrert etter ikrafttreden av overvåkingsinstruksen av 1977, 25. november 1977. Innsynsretten er etter dette tidspunkt avgrenset til dokumenter eller opplysninger i dokumenter hvor innhentingen, registreringen eller bruken av opplysningen manglet hjemmel i gjeldende lovbestemmelser, forskrift eller instruks.

Som du ser, er dette bare formalisme. Justisdepartementet la ikke fram ett eneste ord med ei konkret begrunnelse for **hvorfor** innsynsretten skulle innsnevres etter 25. november 1977. Det er liksom bare underforstått at det skulle ha skjedd en endring da.

For å oppsummere det som er kjerna i lovvedtaket i 1999:

Etter instruksendringa i 1977 nekta overvåkingspolitiet å slutte med overvåking av lovlig politisk virksomhet. I all hemmelighet godtok Justisdepartementet dette i 1981.

Vel vitende om at dette hadde skjedd, vedtok stortingsflertallet i 1999 en innsynslov som forutsetter at POT var lojale mot 1977-instruksen. Stortingsflertallet utnyttet altså den instruksendringa som Inger Louise Valle gjennomførte i 1977, og som overvåkingspolitiet aldri respekterte, til å innsnevre innsynsretten for perioden fra 1977-1996.

Dette var et politisk dobbeltspill over flere tiår. Referatet fra odelstingsdebatten 18. februar 1999 levner liten tvil om at flertallet visste hva de gjorde, sjøl om enkelte snakka som om de var uvitende og i god tro. Hele debatten finner du på nettet:

<http://www.stortinget.no/otid/1998/o990218-01.html>.

I de fire åra som har gått siden 1999, er det nesten ikke blitt satt kritisk søkelys på at stortingsflertallet brukte overvåkingspolitiets sabotasje av 1977-instruksen som brekkstang for å gjøre det vanskeligere å få innsyn i POTs virksomhet etter 1977.

Blant de som rammes av dette, er den samiske bevegelsen som vokste voldsomt i styrke rundt Alta-aksjonen, sultestreiken utafor Stortinget i oktober 1979 og samekvinnenes okkupasjon av statsminister Gro Harlem Brundtlands kontor 6. februar 1981.

OPO søker justisdepartementet om støtte for å kunne sikre juridisk bistand.

Etter et drøyt års arbeid i OPO har vi avdekka at det er stort behov for juridisk bistand. De som søker innsyn i overvåkinga av avdøde nærstående kommer ofte til kort uten juridisk hjelp. Her er søknaden OPO sendte til justisdepartementet 14. april 2003 for å få økonomisk støtte til å kunne yte juridisk bistand:

SØKNAD OM MIDLER TIL RETTSHJELPSVIRKSOMHET I TILKNYTNING TIL INNSYNSLOVEN.

Organisasjonen mot politisk overvåking (OPO) vil med dette søke departementet om midler for å kunne yte fri rettshjelp i saker som gjelder søknader om innsyn og erstatning etter innsynsloven av 17.09.99 nr. 73.

Det er særlig i to typer av saker at OPO har konstatert et stort behov for rettshjelp: Når det gjelder søknader på vegne av nærstående og når det gjelder søknader om erstatning.

Begge disse sakstypene krever både kjennskap til lovreglene og forarbeidene og til innsynsutvalgets praksis. OPO har gjennom erfaringer fra en lang rekke innsynssøknader skaffet omfattende kunnskaper om denne praksisen. OPO har knyttet til seg juridisk ekspertise med god kjennskap til lov og forarbeider.

Det bør understrekes at et stort antall av de personer som har søkt og fått innsyn i sine mapper, er eldre mennesker som har lidt til dels stor urett. Svært mange vil heller ikke ha økonomiske midler til på egen hånd å skaffe seg juridisk bistand. Det er også vanskelig selv å utforme søknader om forhold som er svært personlige og som krever beskrivelser av forhold som oppleves som svært krenkende for den enkelte. Behovet for profesjonell, juridisk bistand er derfor svært stort på dette området.

OPO vil sterkt understreke at de personer som omfattes av disse sakene har lidt urett på grunn av virksomhet utført av statlige, politiske myndigheter. Det må være et høyst berettiget krav at de samme myndigheter legger forholdene til rette for at den enkelte kan få ivaretatt sine rettigheter på fullt ut forsvarlig måte.

OPO har brakt i erfaring at dette ikke er et saksområde hvor de vanlige ordningene med fri rettshjelp er egnet til å dekke dette rettshjelpsbehovet. For det første er terskelen svært høy når det gjelder å oppsøke lokale advokater i slike saker som gjelder svært personlige forhold. For det andre antas lokale advokater å ha begrenset erfaring med saksområdet. Saksområdet er nytt og vil være aktuelt kun i begrenset tid.

OPO har kontaktflate over hele landet og har gjennom medlemmer og henvendelser fra innsynssøkere et utstrakt nettverk som fanger opp rettshjelpsbehov hos medlemmer og andre som har søkt og fått innsyn. Det forhold at organisasjonens daglige ledelse er lokalisert til Oslo-området hindrer derfor ikke at vi er i stand til å dekke rettshjelpsbehov over hele landet.

Det må også påpekes at en slik bevilgning vil løse et reelt rettshjelpsbehov som i prinsippet ellers vil måtte dekkes gjennom den vanlige ordningene med fri rettshjelp og dermed belaste disse budsjettene.

OPO antar at det i framtida først og fremst vil være bistand til erstatningssøknader som er aktuelle. OPO søker derfor om et beløp inntil kr. 200.000 til dekning av slik bistand for inneværende år.

OPO vil selvsagt redegjøre for bruken av en slik bevilgning gjennom dokumentasjon for at midlene reelt blir benyttet til rettshjelp. Om departementet vil yte midler forskuddsvis eller etterskuddsvis etter rapportering, er uten betydning for OPO. De nærmere rutiner for dette kan man eventuelt komme tilbake til.

OPO har knyttet til seg advokat Geir Hovland, Oslo, til å yte slik rettshjelp. Han har lang erfaring fra arbeidet med slike saker, både gjennom ett 20-årig arbeid med den såkalte Lysestøl-saken og fra bistand i en lang rekke søknader om innsyn og erstatning.

Vi minner ellers om at statssekretær Jørn Holme i møte i mai 2002 ga uttrykk for tilfredshet med at det var etablert en organisasjon som ivaretok interessene til mappesøkere. Dette burde etter vår oppfatning tilsi at departementet gjennom en bevilgning bidrar til at OPO kan ivareta mappesøkernes rettshjelpsbehov på best mulig måte.

Presseklipp

Det skrives fortsatt mye om POT, PST og pågående overvåking, særlig i lokalavisene. Her er noen klipp. Send inn klipp fra din lokalavis til OPO.